

NGHIÊN CỨU PHÁT TRIỂN GIÁ TRỊ VĂN HÓA TRONG PHONG TỤC CƯỚI HỎI CỦA NGƯỜI LỰ LAI CHÂU PHỤC VỤ GIẢNG DẠY CHUYÊN NGÀNH HƯỚNG DẪN DU LỊCH Ở TRƯỜNG CAO ĐẲNG LAI CHÂU

Khúc Thị Cúc
Khoa Kinh tế tổng hợp – Trường Cao đẳng Lai châu

Tóm tắt: Nghiên cứu tìm hiểu các giá trị văn hóa truyền thống vốn có được thể hiện trong phong tục cưới hỏi của người Lự tại huyện Tam Đường, tỉnh Lai Châu – một dân tộc thiểu số nổi tiếng với việc gìn giữ di sản văn hóa đặc sắc. Thông qua phân tích toàn diện các đặc điểm độc đáo trong nghi lễ hôn nhân và khảo sát về tỷ lệ các hộ gia đình vẫn duy trì phong tục cưới hỏi truyền thống, nghiên cứu đã xác định được những yếu tố chính phản ánh sự kế thừa và biến đổi văn hóa. Dựa trên các phát hiện đó, bài viết đề xuất một số giải pháp thiết thực nhằm bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa này. Đồng thời, nghiên cứu cũng kiến nghị tích hợp những nội dung văn hóa truyền thống đó vào chương trình đào tạo chuyên ngành Hướng dẫn Du lịch tại Trường Cao đẳng Lai Châu, với mục tiêu nâng cao chất lượng nguồn nhân lực địa phương và thúc đẩy phát triển bền vững du lịch văn hóa cộng đồng.

Từ khóa: dân tộc Lự, phong tục cưới hỏi truyền thống, văn hóa Lai Châu, Trường Cao đẳng Lai Châu.

A STUDY ON DEVELOPING CULTURAL VALUES IN THE WEDDING CUSTOMS OF THE LÜ PEOPLE IN LAI CHÂU FOR TEACHING THE TOURISM GUIDANCE MAJOR AT LAI CHAU COLLEGE

Khuc Thi Cuc
Faculty of General Economics – Lai Châu College

Abstract: This study investigates the inherent traditional cultural values reflected in the wedding customs of the Lü ethnic group in Tam Đường district, Lai Châu province - an ethnic minority renowned for its preservation of distinctive cultural heritage. Through a comprehensive analysis of the unique characteristics of these marital traditions and a survey examining the proportion of households that continue to uphold traditional wedding practices, the research identifies key elements of cultural continuity and transformation. Based on these findings, the study proposes a set of practical measures aimed at safeguarding and revitalizing these cultural values. Moreover, it advocates for the integration of such cultural components into the curriculum of the Tourism Guidance program at Lai Châu College, with the objective of enhancing local human resource development and promoting sustainable growth in community-based cultural tourism.

Keywords: Lü ethnic group, Traditional wedding customs, Lai Châu province culture, Lai Chau College

Nhận bài: 10/05/2025

Phản biện: 10/06/2025

Duyệt đăng: 15/06/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Lai Châu là tỉnh vùng cao biên giới phía Tây Bắc của Tổ quốc có hơn 20 dân tộc sinh sống. Trong đó có Dân tộc Lự là dân tộc thiểu số có số dân dưới 10.000 người. Xã Bản Hòn có diện tích ~5.443 ha, với 7/8 bản là người Lự, tổng dân số 2.600 người (chiếm 88,6% dân số xã). Dân tộc Lự là cư dân bản địa, giàu bản sắc văn hoá, cư trú ở vùng sâu, đời sống còn nhiều khó khăn, số lượng dân số ít, nên trong xu thế hội nhập và phát triển hiện nay, văn hóa truyền thống của đồng bào Lự đã chịu ảnh hưởng qua lại, dần thích nghi, giao thoa và tiếp biến trên tất cả các mặt: kinh tế, văn hóa, xã hội đặc biệt các tập tục với các dân tộc cư trú đan xen, cận kề như Lự, Lào, Khơ Mú, Giáy, Kinh, Mông,... Hơn nữa, với sự phủ sóng toàn cầu của internet, sự hấp thụ văn hóa đại chúng đang ngày càng tác động sâu sắc tới các tập tục trong chu kỳ đời người của dân tộc Lự ở Lai Châu. Mặc

dù vẫn còn giữ được những phong tục tập quán truyền thống trong chu kỳ đời người như: sinh đẻ, tang ma, cưới hỏi nhưng phần nào các tập tục ấy đã bị giao thoa, phai mờ và có nguy cơ dẫn đến sự mai một. Đây là một thực trạng đáng lo ngại. Mong muốn cho người đọc, học sinh và sinh viên, đặc biệt là học sinh ngành Hướng dẫn du lịch có cái nhìn tổng quát, hệ thống, đầy đủ nhất về các phong tục cưới xin của người Lự ở Lai Châu. Đề tài là nguồn tài liệu để học sinh ngành Hướng dẫn du lịch tìm hiểu rõ hơn về văn hóa bản địa, giúp học sinh hiểu đúng, hiểu đủ và quảng bá văn hóa địa phương thông qua hoạt động hướng dẫn cho khách du lịch khi tới tham quan, du lịch tại Lai Châu.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Lý luận

Từ cách hiểu về phong tục và cưới xin, có thể hiểu, phong tục là “tất cả những hoạt động trong

cuộc sống sinh hoạt của con người, nó được thực hiện trong đời sống sinh hoạt hàng ngày dù là nhỏ hay lớn, được đa số cộng đồng thừa nhận và thực hiện theo một cách tự nguyện. Phong tục được lưu truyền từ thế hệ này qua thế hệ khác một cách vô thức và có đôi khi cả bắt buộc, lâu dần trở thành thói quen sinh hoạt có tính chất quy phạm, chuẩn mực, từ đó tạo thành phong tục. Chính vì vậy, phong tục trở thành yếu tố chủ lực trong quá trình hình thành giữ gìn những giá trị truyền thống trong xã hội loài người". Cưới hỏi có thể hiểu là cách nói khái quát, chỉ việc tổ chức lễ cưới theo phong tục, lễ nghi nói chung.

Từ những khái niệm trên, hệ thống được khái niệm phong tục cưới xin chính là nói về các nghi lễ, phong tục liên quan đến cưới xin nói chung hay là *"hệ thống các quan niệm, chuẩn mực, nghi lễ trong việc kết hôn của một cộng đồng dân cư, được biểu hiện ở: quan niệm về cưới xin, nguyên tắc trong cưới xin, tính chất và quyền quyết định hôn nhân; các thủ tục, nghi lễ tiến hành hôn nhân ... Hệ thống này đã được hình thành qua quá trình lâu dài, được mọi thành viên trong cộng đồng tự giác tuân thủ"*.

2.2. Thực trạng phong tục cưới hỏi của người Lự ở huyện Tam Đường – Lai Châu

2.2.1. Các nghi lễ trong đám cưới

Tiêu chuẩn chọn vợ, kén chồng

Đồng bào Lự có những tiêu chí nhất định trong việc chọn vợ, kén chồng. Các chàng trai thường chọn người con gái siêng năng, cần cù và nhất thiết phải biết thêu thùa, dệt vải. Các cô gái kén chồng thường chọn những chàng trai hiền lành, mạnh khỏe, siêng năng, chăm chỉ, tốt tính. Dân tộc Lự cũng có tục xem tuổi, chọn tuổi cho hợp mới tổ chức đám cưới.

Các bước trong hôn lễ truyền thống

Xưa kia, cưới xin của dân tộc Lự gồm các bước: Tìm hiểu, dạm ngõ (pay tham nợ), ăn hỏi (pay dạm pợ), cưới lần 1 (kin đoong, kin pa, kin luông, kin khéc,...), cưới lần 2, lại mặt. Ngày nay, lễ cưới của đồng bào Lự đã rút ngắn nhiều phần trong đó chỉ giữ những nét truyền thống chính đó là: Lễ hỏi cưới và lễ cưới chính, lại mặt. Một số người trẻ tuổi không còn nắm rõ các quy trình nghi lễ, dẫn đến nguy cơ mai một văn hóa truyền thống. Theo khảo sát của phòng văn hóa huyện

Tam Đường thì hiện nay còn 56,3% gia đình được khảo sát cho biết vẫn duy trì trọn vẹn các nghi lễ truyền thống (ăn hỏi, ăn giáp, ăn lại mặt), dù quy mô cỗ cưới có thể giản lược do kinh tế gia đình.

Theo tục cưới hỏi : chàng trai ở rể 3 năm sau đó cô gái về làm dâu 2 năm thì đôi vợ chồng được phép ra ở riêng để thành đơn vị gia đình hạt nhân sống trong nếp nhà sàn riêng của mình.

2.2.2. Trang phục đám cưới

Trang phục cô dâu của cô dâu: trong lễ cưới, cô dâu mặc trang phục đẹp hơn so với ngày thường, đeo nhiều trang sức: xà tích, vòng tay, vòng cổ, hoa tai, đèn - miếng vải trang trí thêm bông màu, bạc.

Áo (Sở): may kiểu áo ngắn ôm sát thân, thắt eo, có viền chỉ trắng ở cổ và tay áo do chính cô dâu hoặc người thân tự dệt. Trên nẹp áo "khò sử" và cổ áo liền thân trang trí một dải vải ghép từ vải màu và hàng bạc/nhôm trắng, rộng khoảng 7cm. Hai bên nẹp có 3 hàng vải màu được may chồng mép lên nhau. Ở giữa là hàng vải màu trắng và màu hoa đỏ, xanh ghép hình chữ V nối tiếp nhau. Viền ngoài dải vải được gắn hàng bạc nhỏ, đường kính 0,4cm. Các hạt bạc này là nửa hình cầu, 2 mép chân được đục lỗ để khâu chỉ cố định trên nền vải. Trên thân áo có hoa văn thò cắm thêu tay, mang hình tượng tự nhiên (mây, lá, sóng nước...) tượng trưng cho sự gắn bó với thiên nhiên và nữ tính.

Váy cưới truyền thống là loại váy chít (quần), dài đến mắt cá chân, thường là nền chàm sẫm có họa tiết thò cắm nổi bật ở phần chân váy. Các hoa văn thường có dạng hình học thể hiện kỹ thuật dệt khéo léo của cô gái Lự. Thắt lưng vải nhiều màu sắc được thắt ngang eo, vừa có tác dụng cố định váy áo, vừa là điểm nhấn trang phục cưới.

Khăn đội đầu: cài thêm đèn (dải vải màu có gắn các chùm bông nhỏ và các ống bạc hay nhôm) ở phía sau, cài trên khăn quần đầu. Sáu chùm bông nhỏ được gắn trên mặt các dải vải màu, xen kẽ các ống nhôm nhỏ. Ngoài thêu và đắp ghép vải tạo hoa văn, đồng bào Lự còn uyển chuyển khi sử dụng 6 màu trang trí trên trang phục: trắng (may khao), đỏ (may khoáng), xanh lá cây (may khiêu), cam (may xet), xanh da trời (may đôn), vàng (may lương) trên nền chàm làm chủ đạo.

Trang sức: cùng với bộ váy cưới truyền thống

của cô dâu thì trang sức đi kèm để cô dâu diện trong ngày cưới cũng vô cùng đặc biệt. Trang sức của cô dâu thường được làm bằng bạc. Trong ngày cưới, cô dâu đeo nhiều trang sức như: vòng cổ, hoa tai, vòng tay, xà tích, trâm cài tóc. Sau lễ cưới, trâm sẽ được gắn lên tóc cô dâu như dấu hiệu khẳng định đã có chồng.

Trang phục của chú rể trong ngày cưới đơn giản hơn của cô dâu rất nhiều. Trong ngày cưới, chú rể mặc bộ quần áo truyền thống của người giáy gồm quần thụng màu đen, ống rộng, áo chàm đen và đầu đội mũ nôi, tay cầm ô, trên nùm ô có buộc vải đỏ. Điểm nổi bật nhất trong trang phục cưới của chú rể là mảnh vải lụa đỏ được buộc bắt chéo từ sau lưng, vòng ra bắt chéo trước ngực và được cài cố định ở bên sườn. Đây chính là bằng chứng cho việc văn hóa của người Lự có ảnh hưởng từ văn hóa Trung hoa còn sót lại đến ngày nay.

2.2.3. Ẩm thực trong đám cưới

Ẩm thực trong đám cưới còn phản ánh mối quan hệ chặt chẽ giữa con người với thiên nhiên. Nhiều nguyên liệu sử dụng trong các món ăn là sản vật từ núi rừng, sông suối, như măng rừng, rau dớn, cá suối, thịt lợn bản, măng rừng... Điều này thể hiện sự gắn bó của người Lự với môi trường sống xung quanh.

2.3. Giải pháp giữ gìn và phát triển các giá trị văn hóa truyền thống trong phong tục cưới hỏi của người Lự ở Tam Đường-Lai Châu

Phong tục cưới hỏi không chỉ là nghi lễ đánh dấu sự kết hợp giữa hai cá nhân mà còn là một phần không thể thiếu trong kho tàng văn hóa của mỗi dân tộc. Đối với người Lự ở Tam Đường, Lai Châu, phong tục cưới hỏi mang đậm bản sắc văn hóa truyền thống, phản ánh những giá trị tinh thần, xã hội và đời sống tâm linh của cộng đồng. Tuy nhiên, trong bối cảnh hiện đại, việc bảo tồn và phát huy những giá trị này đang gặp không ít thách thức. Để bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa này, cần có những biện pháp toàn diện, bao gồm:

Một là, tuyên truyền, phổ biến nhằm nâng cao nhận thức của người dân nói chung và dân tộc Lự nói riêng về gìn giữ và phát triển các giá trị văn hóa trong phong tục cưới hỏi của người dân tộc Lự. Đặc biệt là phát triển kinh tế, nâng cao trình độ dân trí của người dân tộc Lự, giúp người dân

nhận thức, hiểu rõ và trân trọng giá trị văn hóa truyền thống của dân tộc, giáo dục ý thức tự hào dân tộc. Tổ chức các buổi tuyên truyền giới thiệu về bản sắc dân tộc Lự. Khuyến khích người dân tổ chức theo nghi lễ truyền thống.

Hai là, lồng ghép vào chương trình đào tạo nghề Hướng dẫn du lịch tại trường Cao đẳng Lai Châu. Đưa nội dung phong tục cưới hỏi dân tộc thiểu số (trong đó có người Lự) vào các học phần như: “Văn hóa các dân tộc Việt Nam”, “Du lịch văn hóa”, “Nghệ thuật hướng dẫn”... Tổ chức cho sinh viên trải nghiệm thực tế tại các bản làng người Lự như bản Hon (xã Bản Hon), bản Nà Luồng (xã Nà Tăm). Đồng thời ưu tiên đào tạo con em người Lự học ngành Hướng dẫn du lịch để trở thành cầu nối giới thiệu văn hóa dân tộc mình tới du khách.

Ba là, Phát triển du lịch cộng đồng gắn với bản sắc Lự. Hướng dẫn cộng đồng người Lự tổ chức các chương trình “trình diễn nghi lễ cưới truyền thống” như sản phẩm du lịch trải nghiệm. Kết nối với các tour du lịch văn hóa Lai Châu – Điện Biên – Sa Pa để đưa du khách về Tam Đường tham dự, tìm hiểu phong tục.

Bốn là, công tác quản lý nhà nước về Văn hóa: cần thay đổi tư duy công tác quản trị nhà nước về Văn hóa; cần xây dựng chính sách dành riêng cho bảo tồn và phát triển các giá trị văn hóa của dân tộc Lự; khuyến khích các cơ quan, tổ chức, cá nhân trong việc bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa đó. Cần ứng dụng công nghệ 4.0 vào việc bảo tồn và phát triển các giá trị văn hóa của dân tộc Lự.

III. KẾT LUẬN

Đề tài “Phát triển giá trị văn hóa trong phong tục cưới hỏi của người Lự Lai Châu phục vụ giảng dạy chuyên ngành Hướng dẫn Du lịch tại Trường Cao đẳng Lai Châu” đã tập trung nghiên cứu, làm rõ những giá trị văn hóa truyền thống đặc sắc trong nghi lễ cưới hỏi của người Lự tại huyện Tam Đường. Kết quả nghiên cứu cho thấy, phong tục cưới hỏi của người Lự không chỉ là một hình thức nghi lễ mang tính xã hội mà còn chứa đựng nhiều yếu tố văn hóa đặc trưng, thể hiện rõ bản sắc tộc người qua các khâu như: lễ dạm hỏi, lễ cưới, lễ lại mặt, phục trang, ẩm thực, sự tham gia của cộng đồng... Đây là một di sản văn hóa

phi vật thể có giá trị cần được bảo tồn và phát huy trong bối cảnh hiện đại. Từ kết quả đó, đề tài đã đề xuất một số giải pháp thiết thực nhằm tích hợp nội dung văn hóa cưới hỏi của người Lự vào chương trình giảng dạy ngành Hướng dẫn Du lịch, bao gồm: biên soạn tài liệu học tập gắn với văn hóa địa phương; xây dựng học phần chuyên đề về văn hóa dân tộc thiểu số; tổ chức hoạt động trải nghiệm thực tế tại các bản Lự; và ứng dụng công nghệ để tư liệu hóa, quảng bá rộng rãi giá trị

văn hóa này. Việc đưa các giá trị văn hóa truyền thống của người Lự vào giảng dạy không chỉ giúp sinh viên ngành Hướng dẫn Du lịch có thêm kiến thức thực tế, nâng cao kỹ năng nghề nghiệp, mà còn góp phần quan trọng trong việc bảo tồn và phát huy bản sắc văn hóa dân tộc, gắn giáo dục với phát triển du lịch bền vững tại địa phương. Đây là hướng đi phù hợp với chủ trương phát triển giáo dục gắn với thực tiễn và bảo tồn di sản văn hóa trong xu thế hội nhập hiện nay.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Hoàng Hữu Bình (1988), *Các dân tộc ở miền núi phía Bắc Việt Nam và môi trường*, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội.
2. Trần Ngọc Bình (1988), *Văn hóa các dân tộc Việt Nam*, Nxb Thanh niên.
3. Trần Văn Bính (chủ biên) (2004), *Văn hóa các dân tộc Tây Bắc – thực trạng và những vấn đề đặt ra*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
4. Nông Quốc Chấn (chủ biên) (1997), *Văn hóa và sự phát triển của các dân tộc Việt Nam*, Nxb Văn hóa Dân tộc, Hà Nội.
5. Nhiều tác giả (2012), *Thành ngữ, tục ngữ, câu đố các dân tộc Lự, Lự, Dao*, Nxb Văn hóa dân tộc.
6. Phan Hữu Dật, (1999), *Một số vấn đề về dân tộc học Việt Nam*. Nxb Đại học Quốc gia, Hà Nội.
7. Trần Ngọc Thêm (2004), *Tìm về bản sắc văn hóa Việt Nam*, Nxb Tổng hợp Thành phố Hồ Chí Minh.
8. https://ubdt.gov.vn/gioi-thieu/cong-dong-54-dan-toc/nguoi-lu.htm?utm_source=chatgpt.com